

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТОВ «ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КОЛЕДЖ «ПОЛІССЯ»»**

Циклова комісія педагогіки та фізичного виховання

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Анатомія і фізіологія людини»**

ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ:

Фізична культура і спорт

ГАЛУЗІ ЗНАНЬ:

01 Освіта / Педагогіка

СПЕЦІАЛЬНОСТІ:

017 Фізична культура і спорт

БЕРЕЗНЕ– 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Анатомія і фізіологія людини» для здобувачів освіти
1-ого курсу спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Розробник: викладач

(підпис)

Робочу програму переглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії педагогіки
та фізичного виховання

Протокол № 6 від «21» лютого 2025 року

Голова циклової комісії

(підпис)

Олександр ІВАЩУК

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітньо-професійний ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 3 Загальна кількість годин – 90	Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка Спеціальність 017 Фізична культура і спорт Освітня програма: Фізична культура і спорт Освітньо-професійний ступінь: фаховий молодший бакалавр	Нормативна
		Рік підготовки: 1-й рік
		Семестр – 2
		Лекційні – 30
		Практичні - 30
		Самостійна робота – 30
		Вид контролю: диференційований залік

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи студента становить: для денної форми навчання – 67%/33%.

Мета, предмет, завдання та очікувані результати вивчення навчальної дисципліни «Анатомія і фізіологія людини»

Мета навчальної дисципліни : надати студентам основні знання про будову організму, фізіологічні процеси, та вікові особливості організму, що розвивається, його взаємодію з навколишнім середовищем. Озброїти розумінням закономірностей процесів в організмі.

Завдання навчальної дисципліни:

- дати сучасні знання про будову тіла, функції та вікові особливості організму, що розвивається, його взаємодію з навколишнім середовищем; озброїти розумінням закономірностей, які вивчають принципи збереження і зміцнення здоров'я;
- вивчити життєдіяльність організму та його частин: клітин, органів, їх взаємозв'язок та взаємодію, регуляцію, походження та пристосування у процесі еволюційного та індивідуального розвитку особини до навколишнього середовища;
- сформувати вміння і навички, які б дозволили студентам на науковій основі організувати навчально-виховний процес з урахуванням фізіологічних, психологопедагогічних особливостей дітей;
- виховувати у студентів відповідальне ставлення до навчання, розвивати спостережливість, дисциплінованість.

Предмет вивчення навчальної дисципліни - форма, будова і функції людського організму і відповідно складаючих його органів і систем органів.

Очікувані результати навчання

В результаті вивчення навчальної дисципліни **здобувач освіти повинен володіти такими предметними компетентностями:**

Інтегральна компетентність. Здатність вирішувати типові спеціалізовані завдання в галузі фізичної культури і спорту або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.

Загальні компетентності.

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові) компетентності.

СК4. Здатність до використання знань про будову й функціонування організму людини для ефективної розробки індивідуальних та групових оздоровчих, навчально-тренувальних програм.

СК8. Здатність до проведення контролю стану організму під впливом фізичних навантажень за функціональними показниками.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

Знати:

- будову клітин;
- специфічні властивості тканин;
- загальну будову опорно –рухового апарату, зокрема кісткову та м'язову систему;
- структуру нервової системи, яка виконує регуляційну функцію всіх систем за принципом ієрархії;
- специфічні властивості в будові сенсорних систем котрі забезпечують адекватний взаємозв'язок із зовнішнім середовищем;
- особливості будови кожної системи внутрішніх органів, їх топографію і взаємозалежність;
- структуру ендокринної системи, її вплив на систему органів;
- будову шкіри;
- основні фізіологічні явища, як причинно-обумовлені процеси; механізми фізіологічних процесів в організмі людини;
- механізми адаптації організму до умов зовнішнього середовища;
- механізми утворення безумовних і умовних рефлексів, які лежать в основі аналітико-синтетичної діяльності головного мозку;
- методи фізіологічних досліджень;
- фізіологічні стани окремих органів і систем організму в стані спокою; фізіологічні стани окремих органів і систем організму при різних видах його діяльності;
- сутність предмету фізіології людини і тварин, її мету і завдання.

Вміти:

- провести антропометричні вимірювання організму в різних вікових групах;
- визначити групу постави організму;
- виявити наявність плоскостопості;
- топографічно визначити основні групи скелетних м'язів; визначити місце прикріплення функціонуючого м'яза;
- за формою рухів кінцівок визначити форму суглобів;
- вміти виявити топографію внутрішніх органів;
- формулювати висновки фізіологічного експерименту;
- використовувати при обробці результатів технологій; розкривати взаємозв'язок і єдність структур і функцій органів людини, їх мінливість в процесі філогенезу;
- з'ясовувати вплив екологічних факторів на життєдіяльність людини;
- показати взаємозв'язок між організмом і зовнішнім середовищем, яке постійно змінюється;
- виділити вплив соціальних умов на розвиток організму людини;
- використовувати фізіологічні знання в педагогічній практиці, в практиці психогенного і фізичного розвитку дітей і підлітків;

- використовувати знання про фізіологічну адаптацію організму людини щодо чинників довкілля для обґрунтування здорового способу життя;
- використовувати закономірності нервової регуляції функцій для раціоналізації процесу інтелектуального і фізичного розвитку дітей і підлітків, попередження розвитку перенапруження, неврозів тощо;
- використовувати знання про фізіологічні основи розумової діяльності для оптимізації процесу оволодіння новими знаннями;
- складати навчальні оздоровчі програми з фізичної культури враховуючи особливості рухових навичок;
- володіти навичками уникнення руйнівної дії на організм стресів і оптимізації емоційного стану;
- аналізувати вплив фізичних навантажень після прийняття їжі на процеси травлення;
- використовувати знання про імунітет для зміцнення стійкості організму школярів до дії інфекційних чинників зовнішнього середовища;
- проводити загальну оцінку стану організму за лейкоцитарною формулою та ШОЕ;
- визначати і оцінювати основні показники зовнішнього дихання.

Структура навчальної дисципліни

Семестр	Кількість годин					
	денна форма					
	всього	у тому числі:				
		л	сем./пр.	лаб.	прак.інд	с.р.с.
2	90	30	30			30

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

НАЗВА ТЕМАТИЧНОГО РОЗДІЛУ	ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ ГОДИН	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН НА ЗАНЯТТЯ		САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ
		теорет.	практ.	
I. АНАТОМІЯ ЯК НАУКА, М'ЯЗИ ТА СКЕЛЕТ	18	6	6	6
II. НЕРВОВА СИСТЕМА ТА ОРГАНИ ЧУТТЯ	20	6	6	8
III. КРОВОНОСНА, ДИХАЛЬНА, ТРАВНА СИСТЕМА	18	6	6	6
IV. РЕФЛЕКТОРИКА	14	6	4	4
V. КРОВОТВОРНА ТА ОБМІННА ФУНКЦІЯ	20	6	8	6
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ:	90	30	30	30

III. ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКЛАДЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ЇЇ ВИВЧЕННЯ, ОБСЯГ, ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

№ ауд. заняття	№ заняття	Назва розділу, теми і зміст занять	Вид занять, кількість годин		Самостійна робота студентів К-ть год	Тип заняття	Форми та засоби контролю	Технічні засоби навчання. Джерела
			теорет	лабор.- практ.				
1		2	3	4	5	6	7	8
I. АНАТОМІЯ ЯК НАУКА, М'ЯЗИ ТА СКЕЛЕТ			6	6	6			
1	1	Анатомія як наука	2			Засвоєння нових знань	Перевірка конспектів	[13, 30]
	2	Історія анатомічних досліджень			2	Самостійне опрацювання	Усне опитування	[16,2 9]
	3	Методологія анатомічних досліджень		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[2, 9]
2	4	Тканини	2			Засвоєння нових знань	Усне опитування	[10, 14]
	5	Будова опорно-рухового апарату			2	Самостійне опрацювання	Перевірка конспектів	[22, 35]
	6	Осьовий скелет		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[10-11]
3	7	М'язи : розвиток та властивості	2			Засвоєння нових знань	Тестування	[7, 12]
	8	Робота м'язів			2	Самостійне опрацювання	Перевірка конспектів	[13, 25]
	9	Фізіологічні механізми скорочення м'язових клітин		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[6, 22]
II. НЕРВОВА СИСТЕМА ТА ОРГАНИ ЧУТТЯ			6	6	8			
4	10	Будова та функції нервової системи	2			Засвоєння нових знань	Усне опитування	[7-8]

	11	Поняття про рефлекс і рефлекторну дугу.			2	Самостійне опрацювання	Перевірка конспектів	[4-6]
	12	Периферична нервова система.			2	Самостійне опрацювання	Перевірка конспектів	[3, 5]
5	13	Вегетативна нервова система	2			Засвоєння нових знань	Усне опитування	[12, 19]
	14	Характеристика видів чутливості		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[5, 7]
	15	Будова і функції органу зору. Захисні реакції, гігієна.			2	Самостійне опрацювання	Усне опитування	[10, 14]
	16	Будова і функції органу слуху. Захисні реакції, гігієна.		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[15, 34]
	17	Вісцеральний та шкірний аналізатор			2	Самостійне опрацювання	Усне опитування	[2, 6]
6	18	Ендокринна система	2			Засвоєння нових знань	Усне опитування	[8, 14]
	19	Щитоподібна залоза		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[1, 4]
ІІІ. КРОВОНОСНА, ДИХАЛЬНА, ТРАВНА СИСТЕМА			6	6	6			
7	20	Будова і функціональні особливості судин кровоносної системи	2			Засвоєння нових знань	Усне опитування	[3, 11]
	21	Органи кровотворення			2	Самостійне опрацювання	Перевірка конспектів	[12, 14]
8	22	Загальна будова органів дихання.	2			Засвоєння нових знань	Перевірка конспектів	[4, 7]
	23	Порожнина носа. Глотка. Гортань		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[9, 11]
	24	Трахея. Бронхи. Легені			2	Самостійне опрацювання	Усне опитування	[7, 13]
	25	Порожнина рота, склад, властивості та функції слини.		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[2, 6]
9	26	Шлунок, будова та функції	2			Засвоєння нових знань	Перевірка конспектів	[8, 12]

	27	Будова і функції органів сечовиділення			2	Самостійне опрацювання	Перевірка конспектів	[11, 14]
	28	Будова шкіри, її гігієна		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[2, 10]
IV. РЕФЛЕКТОРИКА			6	4	4			
10	29	Фізіологія нервових волокон	2			Засвоєння нових знань	Усне опитування	[1, 14]
	30	Синаптична передача збудження			2	Самостійне опрацювання	Тестування	[3, 8]
	31	Принципи рефлексорної теорії		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[7, 11]
	32	Координація нервових центрів			2	Самостійне опрацювання	Усне опитування	[8, 13]
11	33	Центральна нервова система	2			Засвоєння нових знань	Усне опитування	[6, 11]
	34	Функції складових частин головного мозку		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[2, 9]
12	35	Кора півкуль головного мозку	2			Засвоєння нових знань	Перевірка конспектів	[15, 28]
V. КРОВОТВОРНА ТА ОБМІННА ФУНКЦІЯ			6	8	6			
13	36	Функції залоз внутрішньої секреції.	2			Засвоєння нових знань	Перевірка конспектів	[8-9]
	37	Система крові			2	Самостійне опрацювання	Усне опитування	[2, 14]
	38	Будова і функції крові		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[8, 12]
	39	Серце, його діяльність			2	Самостійне опрацювання	Усне опитування	[4, 6]
14	40	Фізіологія дихання	2			Засвоєння нових знань	Перевірка конспектів	[10, 13]
	41	Травлення у порожнині рота.		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[11, 14]
	42	Всмоктування в різних відділах травного каналу		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[7, 24]

	43	Основний і енергетичний обміни. Терморегуляція			2	Самостійне опрацювання	Усне опитування	[7, 9]
	44	Засвоюваність і калорійність їжі.		2		Практична робота	Звіт з практичної роботи	[3, 8]
15	45	Осморегуляція та видільні процеси.	2			Засвоєння нових знань	Усне опитування. Підведення підсумків	[5, 14]
15	45	Загальна кількість годин:	30	30	30			

IV. Завдання для опрацювання тем дисципліни

Назва теми	Зміст завдання для відпрацювання пропущених занять і невиконаних завдань	Форми контролю	Література	Кількість балів
I. АНАТОМІЯ ЯК НАУКА, М'ЯЗИ ТА СКЕЛЕТ	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка завдань до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу	Експрес опитування за матеріалами лекції, складання термінологічного словника, підготовка доповіді	Література: [основна: 2,3,11,8; допоміжна:1,6,31]	12
II. НЕРВОВА СИСТЕМА ТА ОРГАНИ ЧУТТЯ	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка завдань та вправ до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу	Експрес опитування за матеріалами лекції, складання термінологічного словника, аналіз статті, есе.	Література: [основна: 4,7,12,18; допоміжна:1,2,8]	12
III. КРОВОНОСНА, ДИХАЛЬНА, ТРАВНА СИСТЕМА	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка завдань та вправ до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу	Експрес опитування за матеріалами лекції, складання термінологічного словника, написання анотації	Література: [основна: 2,3,11,8; допоміжна:9,12,23]	12
IV. РЕФЛЕКТОРИКА	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка завдань до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу, аналіз презентації	Експрес опитування за матеріалами лекції, складання термінологічного словника фраз і кліше для презентації	Література: [основна: 2,3,11,8; допоміжна:1,6,31]	12
V. КРОВОТВОРНА ТА ОБМІННА ФУНКЦІЯ	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка завдань	Експрес опитування за матеріалами лекції, складання	Література: [основна: 5,7,14,18; допоміжна:1,2,21]	12

	та вправ до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу,	термінологічного словника есе, підготовка доповіді, реферат		
--	--	---	--	--

V. Методи контролю

1. Поточне тестування.
2. Перевірка завдань самостійної роботи.
3. Перевірка індивідуальної роботи.
4. Поточний контроль.
5. Семестрова форма контролю.

VI. Розподіл балів, які отримують студенти за дисципліну

Поточне оцінювання та самостійна робота					Підсумковий контроль (екзамен)	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	40	100
12	12	12	12	12		

T1, T2 ... T5 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

ВІІ. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Антипчук Ю.П. та ін. – Анатомія та фізіологія дитини. – К.: Вища школа”, 2006.
2. В. Антонік., І. Антонік. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури. К.: Вища шк., 2019. – 336 с.
3. Анатомія, фізіологія з основами патології. / під ред. Тихоменка А.М., Тернопіль, 2001.
4. Анатомія та еволюція нервової системи. Практикум. Навч. посібник для студентів ВНЗ М-во освіти і науки України. МУ "РЕГІ" ім. акад. С. Дем'янчука. Рівне: МУ "РЕГІ" ім. акад. С. Дем'янчука, 2003.-150с.
5. Бенедь В.П. Фізіологія людини: Навчально-методичний посібник для самопідготовки/ ПВНЗ МЕГУ ім. акад. С. Дем'янчука.- Рівне: ПП Іванюк В.П., 2015.- 220с.
6. Беспалова О. Я. Навчальний посібник для практичних робіт з «Анатомія та фізіологія людини, Основи анатомії та фізіології людини» К: 2021.
7. Бобрик І.І. Анатомія людини. Підручник для студентів стоматолог. фтів вищ. мед. навч. закладів ІІІ - ІV рівнів акредитації За ред. І.І.Бобрика К.:Вища школа, 2001.-399 с.
8. Боровець О.В. Анатомія людини. Практикум. Внутрішні органи. Навчально – методичний посібник. – Рівне, 2020. – 75 с.
9. Боровець О.В. Ступницька С.А. Завдання і задачі з фізіології людини для студентів факультету здоров'я фізичної культури і спорту. Навчально- методичний посібник. – Рівне, 2020. – 48 с.
10. Боровець О.В. Сірман О.В. Анатомія людини. Клітина. Тканини. Опорно-руховий апарат: Практикум.-Рівне, 2021.-148 с.
11. Завацький В.І. Курс лекцій з фізіології: У 2-х ч. Ч.ІІ: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. Ч.2.- Рівне: Волинські обереги, 2002.- 248с.
12. Завацький В.І. Основи анатомії і фізіології людини: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів/ В.І. Завацький, Н.М. Форняк; М-во освіти і науки України.- Рівне: Тетіс, 2006.- 500с
- 13.Ковешнікова В. Г. Анатомія людини. В трьох томах. Том 2. 2021.- 260 с.
- 14.Лупаїна І. С. Фізіологія людини з основами вікової фізіології: Методичні рекомендації до лабораторних занять / Лупаїна І. С., Ляшевич А. М. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. – 120 с.
- 15.Михалевич Р.Ф. Анатомія та фізіологія з основами патопсихології в запитаннях і відповідях. Навч. пос. для студ. вищ. навч. закладів .- К.: Здоров'я, 2001. -176 с.
- 16.Михалевич Р.Ф. Анатомія та фізіологія з основами патології. –К. Здоров'я, 2021

- 17.Маруненко І, Неведомська Є, Волковська Г. Анатомія, фізіологія, еволюція нервової системи.-Київ, 2019.
- 18.Матешук - Вацеба Л. Р. Нормальна анатомія людини. — 2-ге вид. 2019. - 432 с.
19. Плахтій П.Д. Фізіологія людини. Обмін речовин і енергозабезпечення м'язової діяльності: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів/ М-во освіти і науки України; Кам'янець -Подільський державний університет.- 2-ге, доповнене і перероблене.- К.: Професіонал, 2006.- 464с.
- 20.Присяжнюк М.С. Біологія людини. – К.: Фенікс, 2007.
- 21.Свиридов О.І. Анатомія людини: Підручник /За ред. І.І. Бобрика. – К.: Вища шк., 2001. – 399 с.: іл.
- 22.Самусев Р. П, Липченко В. Атлас анатомії людини: Навчальний посібник для студентів вищих медичних закладів. 2017.-752 с.
- 23.Френк Г. Неттер. Атлас анатомії людини: 7-е видання 2020. – 736 с.
- 24.Філімонов В. Фізіологія людини. Підручник — 4-е вид. — К.: ВСВ “Медицина”, 2021. — 488 с.
- 25.В.І. Філімонов, Д.І. Маракушин, К.В. Тарасова та ін. Клінічна фізіологія: підручник. 2-е видання. 2022. - 776 с.
- 26.Хомченко Б.Г. Анатомія людини, практикум, - К.: Вища шк., 2015.
- 27.Чайченко Г.М., Цибенко В.О., Сокур В.Д. Фізіологія людини і тварин: За ред. В.О. Цибенка. – К.: Вища шк., 2003. – 463 с.
- 28.Чайченко Г.М. Фізіологія людини і тварин: Підручник для студ. біолог. спец. вищ. навч. закладів/ Г.М. Чайченко, В.О. Цибенко, В.Д. Сокур; За ред. В.О. Цибенка.- К.: Вища школа, 2003.- 464с
- 29.Черкасов В.Г., Головацький А.С. Анатомія людини. /Видання 6-е. – Київ, 2019. – 172 с.
- 30.П.П. Шапаренко, Л.П. Смольський. Анатомія людини - Том 1 - 2, 2005 р.
- 31.Шевчук В. Г. та ін. Фізіологія. — 5-те вид. 2021. 448 с.
32. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: Курс лекцій.- К., 2004. - 480 с.
33. Аносов І.П., Хоматов В.Х. Анатомія людини в схемах: навчальний посібник . – К.: Вища шк., 2002. – 191 с.: іл. (5 екз.)
34. Боровець О.В. Робочий зошит для практичних занять з анатомії та фізіології нервової системи. –Рівне. – 2018. – 30 с.
35. Біологія: Загальна біологія: Ботаніка. Зоологія. Людина та ін. Навчальний посібник. А.О. Слюсарев.- К.: 2002. (13 екз./3).
36. Біологія: Загальна біологія. Ботаніка. Зоологія. Людина та її здоров'я: Навчальний посібник для учнів спец. шкіл, ліцеїв та гімназії / Авт.: А.О. Слюсарев, О.В. Самсонов, В.М. Мухін та ін.; За ред. Та пер. з рос. В.О. Мотетного. – 4-е вид. стереотип. – К.: Вища школа, 2003. – 624 с.

37. Боровець О.В. Сучасні методичні підходи викладання анатомії та фізіології людини студентам за фахом «фізична терапія, ерготерапія» / О.В. Боровець // Психолого - педагогічні основи гуманізації навчально – виховного процесу в школі та ВНЗ. Рівне – 2019 1 (21) – С. 191 -201.

38. Боровець О. Методика викладання анатомії та фізіології дітей у сучасних умовах студентам за фахом «Фізичне виховання, початкова освіта» /Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2021, Вип. 39. Том 1. – С. 260 – 267.

39. Довідник з біології / Авт.: Т.Л. Богданова, О.В. Брайон , О.В. Данилова та ін.; За ред.. К.М. Ситника. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Наук. Думка, 2022. – 796 с. (15/9 примірників).

40. Коляденко Г.І. Анатомія людини: Підручник. – К.: Либідь, 2001. – 384 с.: іл.

41.Коляденко Г.І. Анатомія людини: Підручник. -2-е вид. К., 2004.

42.Музика Ф. В. Анатомія людини : навчальний посібник / Ф. В. Музика, М. Я. Гриньків, Т. М. Куцериб. – Львів : ЛДУФК, 2021. – 359 с. : іл.

Інформаційні ресурси:

1. Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця НАНУ – http://biph.kiev.ua/uk/Головна_сторінка

2. Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика – <https://nmapo.edu.ua/index.php/uk/>

3. Національний медичний університет імені О.О. Богомольця – <http://nmu.ua>